

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

หลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษนั้นมีบัญญัติไว้ใน “ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 เป็นต้นมา โดยหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาบางเรื่องนั้นถ้ามิได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็สามารถนำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมได้ ทั้งนี้ต้องเป็นบทบัญญัติที่ไม่ขัดต่อหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการกำหนดกลไกที่จะให้องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกัน (Check & Balance) ระหว่างองค์กรนอกเหนือจากการตรวจสอบหรือการควบคุมกันเองภายในองค์กร จากกรณีที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหลายครั้งก็แสดงให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนี้ได้มีการพัฒนาการไปในทางเสรีนิยม (Liberalism) มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่ให้มีการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่าง ๆ ได้กระทำโดยเปิดเผย ซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นประชาธิปไตย (Democracy) ของการดำเนินคดีอาญาของไทยด้วย

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบัน ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ พนักงานสอบสวน ให้เป็นผู้มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ ซึ่งพนักงานสอบสวนนั้นก็คือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ในเรื่องอำนาจในการสอบสวนนั้นได้มีการโอนไปมาหลายครั้งซึ่งในปัจจุบันแม้กฎหมายจะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีอำนาจในการสอบสวน แต่ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานตำรวจแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้นที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญา ดังนั้นในการสอบสวนคดีอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนรู้ตัวว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าจะจากคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษหรือวิธีอื่นใดก็ตาม พนักงานสอบสวนจะต้องรีบดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131) กล่าวคือ ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)) การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำ

ไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษและในการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นดังกล่าวนั้น พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพียงใช้ชั้นผู้ต้องหาอย่างเดียวไม่ได้ พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย และเพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการของกระบวนการสอบสวนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง กฎหมายก็ได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะใช้วิธีการบังคับกล่าวคือ การออกหมายเรียก หมายค้น หมายจับ หมายปล่อย ได้อีกด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นองค์กรแรกในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญากับผู้ต้องหาว่าได้กระทำความผิด ซึ่งต้องทำการสอบสวนในทุกคดี แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดไว้ว่าคดีใดบ้างที่พนักงานสอบสวนอาจไม่ทำการสอบสวนได้ แต่เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนในกรณีต่อไปนี้ก็ได้

- (1) เมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ
- (2) เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน
- (3) เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปากไม่ยอมบอกรว่าเขาคือใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ

ในทางตีความกลับกันมีความหมายว่าคดีอื่นนอกจากนั้นพนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวน ประกอบกับหน้าที่ของตำรวจโดยทั่วไป ก็คือ ตำรวจมีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองและเป็นผู้รักษากฎหมายให้มีผลบังคับใช้ได้ ดังนั้น ถ้าตำรวจใช้ดุลพินิจในการสอบสวนคดีหนึ่งคดีใด ในฐานะที่ผู้ต้องหาถือเป็นผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดและรัฐมีหน้าที่ในการค้นหาความจริง ผู้ต้องหาในกระทำความผิดจริงหรือไม่ กฎหมายได้มีบทสันนิษฐานว่า ผู้ต้องหาจะเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดและให้สิทธิผู้ต้องหาในการที่จะเข้าร่วมในการค้นหาความจริงหรือวางเฉย (Passive) ในการดำเนินคดี สิทธิของผู้ต้องหาตามแนวความคิดที่ถูกต้องจะต้องเริ่มต้นเมื่อบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดตกอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานที่จะใช้ดุลพินิจที่จะดำเนินการต่อไปจนถึงขั้นตอนที่อาจทำให้ผู้ต้องหา กลายเป็นจำเลยได้ ดังนั้นการพิจารณาสិทธิของผู้ต้องหาตามกฎหมายไทยต้องพิจารณาว่าเมื่อผู้ถูกจับเข้ามาอยู่ในความอารักขาของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเมื่อใด และสิทธิอันมีขึ้นเป็นเช่นไร ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วสิทธิดังต่อไปนี้เกิดขึ้นได้โดยพลัน คือเจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยทันที (มาตรา 84 วรรคแรก) และดำเนินการดังนี้กล่าวคือ กรณีเจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานนั้น

แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุที่จับ ถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับแก่ผู้ถูกจับ (มาตรา 84 วรรคแรก (1)) และในกรณีราษฎรเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุที่จับและแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือไม่ก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้ (มาตรา 84 วรรคแรก (2)) ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุม (มาตรา 7/1 วรรคแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) พบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว (มาตรา 7/1 (1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำได้ในชั้นสอบสวน (มาตรา 7/1 (2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ได้รับการเยี่ยมตามสมควร (มาตรา 7/1 (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย (มาตรา 7/1 (4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ได้รับการแจ้งจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งรับมอบตัวผู้ต้องหว่าผู้ต้องหามีสิทธิตามข้อ (2)-(6) ข้างต้น (มาตรา 7/1 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) การค้นต้องทำโดยสุภาพ ถ้าค้นผู้หญิงต้องให้หญิงอื่นเป็นผู้ค้น (มาตรา 85 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) การควบคุมผู้ที่ถูกจับต้องใช้วิธีการเพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้เขาหลบหนี (มาตรา 86) ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือฟ้องคดีและในกรณีที่ศาลตั้งขังกินสี่สิบแปดวัน หากพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขังต่อไปโดยอ้างเหตุจำเป็น ในการไต่สวนผู้ต้องหามีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยาน ถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความเนื่องจากยังไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา 134/1 และผู้ต้องหาร้องขอให้ศาลตั้งทนายความให้ (มาตรา 87 วรรคแปด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) มีสิทธิทำคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว (มาตรา 106 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) เจ้าพนักงานต้องทำการสอบสวนก่อนยื่นฟ้อง (มาตรา 120 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) โดยมีข้อยกเว้นบ้างตามมาตรา 122 ดังนี้กล่าวคือเมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ยอมรับร้องทุกข์ตามระเบียบ ,เมื่อผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน และเมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปากไม่ยอมบอกว่าเขาคือใครหรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษหรือบันทึกคำกล่าวโทษ ก่อนการสอบสวนพนักงานสอบสวนต้องแจ้งถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ (มาตรา 134 วรรคแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว

ต่อเนื่อง และเป็นธรรมเนียม (มาตรา 134 วรรคสามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริง (มาตรา 134 วรรคสี่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาให้ (มาตรา 134/1 วรรคแรกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการให้รัฐจัดหาทนายความให้ (มาตรา 134/1 วรรคสองประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำได้ (มาตรา 134/3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ (มาตรา 134/4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ดังนี้กล่าวคือผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำได้ ในการถามคำให้การผู้ต้องหาห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลัง บังคับ หรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา (มาตรา 135 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) สิทธิของผู้หาดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือสิทธิที่ค่อนข้างจะถาวรในระดับหนึ่ง แต่สิทธิเหล่านี้จะต้องยังยืนยันจนไม่มีข้อยกเว้นดังเช่นที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญคงไม่ได้ เพราะตามระบบกฎหมายของประเทศไทยนั้นกฎหมายมีศักดิ์เสมอเพียงพระราชบัญญัติเท่านั้น การแก้ไขพระราชบัญญัติย่อมทำได้ตามวิธีที่ง่ายกว่ารัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามการบัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาไว้ในประมวลกฎหมายอาญาก็ถือเป็นการแสดงให้เห็นว่ามีป้อเกิดแห่งสิทธิขึ้นอีกตามระบบกฎหมายไทย

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและมีความพยายามผลักดันให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบอำนาจรัฐจึงเป็นผลให้เกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หรือที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” โดยเฉพาะในส่วนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีบัญญัติหลักเกณฑ์หลายประการที่จะให้เกิดความโปร่งใสและเกิดการตรวจสอบได้ของการดำเนินคดีอาญา อันจะนำไปสู่หลักแห่งการเป็นนิติรัฐ (Legal State) ที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น จึงจะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของไทยมิได้เน้นที่จะให้มีการหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษให้ได้แต่อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลเลย อันเป็นลักษณะของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน (Inquisitorial

system) แต่อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ยังได้คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลและที่สำคัญยังมีการแยกองค์ประกอบของรัฐในการดำเนินคดีอาญาออกจากกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกัน อันเป็นลักษณะของการดำเนินคดีในกรณีดังกล่าว

ในการดำเนินคดีอาญานั้นมีความจำเป็นต้องถ่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในบางเรื่องเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานอันจะนำไปสู่การพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นในกฎหมายรัฐธรรมนูญหลายฉบับจึงมีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหายและพยานไว้ ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้หลักประกันสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากที่สุดฉบับหนึ่ง และผลของการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนไว้นี้ทำให้รัฐสภามีหน้าที่ตรากฎหมายออกมาบังคับใช้ให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด สิทธิของผู้ต้องหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในบางบทบางมาตราตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงสมัย ตัวบทกฎหมายจึงมีการพัฒนาขึ้นตลอด ทั้งนี้เพื่อความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้ แม้ในบางครั้งจะพบจุดบกพร่องในบางบทบางมาตราหรือความไม่สัมพันธ์กันระหว่างกฎหมายกับการบังคับใช้ของเจ้าพนักงานบ้างก็ตาม

วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างในการสอบสวนคดีอาญาของไทยและต่างประเทศ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรก ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและตามกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนกฎหมายไทยที่กล่าวไว้ในตอนต้น ทำให้ได้ข้อเปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องหาที่ใช้เป็นหลักประกันเพื่อให้ได้มาตรฐานสากลและข้อควรปรับปรุงของกฎหมายไทยเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และเพื่อให้การเปรียบเทียบเกิดความชัดเจน ผู้วิจัยมีความเห็นในการวิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจดังนี้ การจับและการค้นจะกระทำโดยพลการไม่ได้ มาตรฐานสากลกำหนดให้การจับบุคคลและการค้นบุคคลหรือเคหสถานจะทำโดยพลการไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุอันสมควรและมีกระบวนการตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยบัญญัติไว้สอดคล้องกับหลักประกันดังกล่าว โดยกำหนดให้การจับและการค้นจะต้องมีเหตุตามกฎหมายบัญญัติไม่ว่าจะเป็นการจับหรือค้นโดยมีหมายจับหรือหมายค้น และการจับหรือค้นโดยไม่ต้องมีหมายจับหรือหมายค้น มาตรฐานที่ควรตรวจสอบเหตุสมควรในการจับและการค้นตามกฎหมายไทย ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงเหตุที่จับโดยไม่ชักช้า และขณะเดียวกันยังมีศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตรวจสอบเหตุสมควรจับหรือค้นเป็นผู้ออกหมาย กฎหมายญี่ปุ่นให้ศาลแต่ผู้เดียวเป็นผู้ออกหมายจับและหมายค้น

เช่นเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย แต่มีข้อยกเว้นบางกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้สามารถจับหรือค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายได้ การควบคุมหรือการขังต้องกระทำเท่าที่จำเป็น แต่ปล่อยชั่วคราวเป็นหลักมาตรฐานสากลบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลไว้ โดยกำหนดว่าบุคคลจะไม่ถูกคุมขังโดยพลการ ซึ่งการจำกัดเสรีภาพนี้ต้องกระทำเท่าที่กฎหมายอนุญาต นอกจากนี้มาตรการในการป้องกันการควบคุมโดยพลการจึงให้มีหลักปล่อยชั่วคราวในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาเป็นหลัก และควบคุมหรือขังเท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในการได้มาซึ่งพยานหลักฐานการปกป้องพยานมิให้ถูกทำลายโดยผู้ถูกกล่าวหาและการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในการดำเนินคดี จึงมีกฎหมายกำหนดเงื่อนไขในการควบคุมและระยะเวลาในการควบคุมหรือขัง ทั้งนี้ โดยมีศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตรวจสอบเหตุจำเป็นดังกล่าว

หากมีการควบคุมหรือขังโดยมิชอบ ศาลจะเป็นผู้เข้ามาตรวจสอบและออกหมายปล่อยบุคคลเหล่านั้นโดยพลันเมื่อได้รับคำร้องในเรื่องนี้ กล่าวได้ว่าทุกประเทศมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลดังกล่าว โดยการควบคุมต้องกระทำเท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนและเพื่อความจำเป็นที่ต้องมีตัวผู้นั้นอยู่ระหว่างการสอบสวน ข้อแตกต่างของแต่ละประเทศอยู่ที่ระยะเวลาที่ตำรวจจะควบคุมผู้ต้องหา ก่อนนำมาสู่ศาลเพื่อตรวจสอบเหตุจำเป็นในการควบคุมนั้นเป็นเวลานานเท่าใด ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ตำรวจควบคุมได้ไม่เกิน 24-48 ชั่วโมง นับแต่ที่นำตัวผู้ต้องหาไปยังสถานีตำรวจ โดยไม่นับระยะเวลาเดินทางโดยปกติจากสถานีตำรวจไปศาล แต่จะแตกต่างกันอยู่ที่ระยะเวลาที่ขยายออกไปเพราะเหตุจำเป็น

ในเรื่องการปล่อยชั่วคราว ประเทศไทยควรมีการกำหนดให้ปล่อยชั่วคราวต้องทำในทุกคดีเป็นหลัก เพื่อให้ทางปฏิบัติของผู้ใช้กฎหมายสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในเรื่องนี้ต่อไป แต่ในด้านการตรวจสอบที่ศาลหรือเจ้าพนักงานจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือสั่งการปล่อยชั่วคราวล่าช้าอันมีผลกระทบต่อเสรีภาพในร่างกายของผู้ถูกควบคุม ทั้งกฎหมายไทยและต่างประเทศต่างรับรองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะโต้แย้งคัดค้านคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และมีสิทธิยื่นการปล่อยชั่วคราวใหม่ได้หลังจากที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัว สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือ ในการมีทนายความมาให้การช่วยเหลือผู้ต้องหานี้แยกเป็น 3 กรณี คือสิทธิพบและปรึกษากับทนายความหรือปรึกษาเป็นการเฉพาะตัว สิทธิมีทนายช่วยเหลือในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณา และการได้รับความช่วยเหลือจากทนายความโดยค่าใช้จ่ายจากรัฐ ถ้าผู้นั้นไม่มีทนายความจากข้อสังเกตในความข้างต้นนี้กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยได้ให้สิทธิกับผู้ต้องหาทั้ง 3 กรณี สิทธิที่จะรับแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อนำพยานหลักฐานและเตรียมตัวในการต่อสู้คดี ตามมาตรฐานสากลกำหนดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้นั้นบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็น

ผู้กระทำผิด ดังนั้นการที่จะให้ผู้นั้นได้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ผู้กล่าวหาจึงได้รับหลักประกันตามมาตรฐานสากลว่าจะต้องทราบว่าผู้นั้นถูกกล่าวหาว่าอย่างไร และมีสิทธิจะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักค้านพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ ทั้งยังต้องมีเวลาและความสะดวกเพียงพอในการต่อสู้คดี กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศมีบทบัญญัติที่ตรงกันว่า ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการแจ้งว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร ซึ่งเป็นการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวน ใต้วงมูลฟ้องและพิจารณา

สิทธิได้รับการพิจารณาโดยเร็วและเป็นธรรม การดำเนินคดีโดยเร็วนั้น ส่วนใหญ่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ในต่างประเทศจะให้มีการสอบสวนและการพิจารณาโดยเร็ว และจะเลื่อนคดีได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 40 วรรคแรกว่า “สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง”

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในกระบวนการสอบสวนผู้ต้องหาที่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ สิทธิที่จะไม่ให้การในชั้นสอบสวนและการพิจารณา เป็นสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการวางเฉย อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ได้รับหลักประกันว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำผิดและผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การโดยสมัครใจซึ่งสอดคล้องกับหลักประกันที่ว่า บุคคลจะไม่ถูกบังคับเพื่อให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง มาตราการที่ทำให้สิทธิดังกล่าวเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ศาลรับฟังการสอบสวนที่เกิดจากการบังคับขู่เข็ญ หรือให้สัญญาให้เขาให้การโดยไม่สมัครใจ โดยถือเป็นพยานที่ได้มาโดยมิชอบฝ่าฝืนหลักประกันที่ปรากฏในมาตรฐานสากลของกฎหมายทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย การไม่รับฟังพยานหลักฐานที่เกิดจากการข่มขู่ หรือให้สัญญาก็เพื่อปกป้องสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและคุ้มครองประโยชน์ของสังคม นอกจากนี้ในกฎหมายญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา รวมทั้งกฎหมายไทยได้กำหนดให้เจ้าพนักงานและศาลเป็นผู้แจ้งแก่ผู้ต้องหาว่าเขาสิทธิไม่ให้การหรือไม่ให้การอย่างไรก็ได้

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่มีการกำหนดมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างละเอียดชัดเจนยิ่งจึ้นกว่ารัฐธรรมนูญที่ผ่านมา ซึ่งมีการให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนครอบคลุมมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ โดยยึดหลักสำคัญดังนี้คือ หลักคุ้มครอง (Human right) หลักเสรีภาพ (Freedom) หลักความโปร่งใส (Transparency)

หลักการตรวจสอบได้ (Accountability) หลักจริยธรรม (Ethics) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) หลักความเป็นกลาง (Neutrality) ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ ได้มีการกล่าวไว้ในเรื่องของการให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาด้วย ลักษณะอันแท้จริงของรัฐธรรมนูญ ก็คือ กติกาการเมืองที่กำหนดองค์กรหรือสถาบันการเมืองการปกครองไว้อย่างชัดเจนว่า แต่ละองค์กรและสถาบันทำหน้าที่ใดและใช้อำนาจปกครองเช่นไร โดยปกติแล้วกติกาทางการเมืองการปกครองที่เป็นรัฐธรรมนูญมักได้รับการกำหนดให้เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ลักษณะสำคัญของรัฐธรรมนูญของประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเพื่อมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองกระทำการใดอันเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ตามอำเภอใจกล่าวคือ องค์กรของรัฐจะต้องใช้อำนาจภายในกรอบของกฎหมายตามหลักนิติรัฐ (Legal state) จากหลักความสำคัญข้างต้นประกอบกับการให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทำให้เราทราบถึงวัตถุประสงค์ที่สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมแก่กาลเวลา และสภาวะของบ้านเมือง กฎหมายรัฐธรรมนูญต้องกำหนดกฎเกณฑ์สำคัญทั่วไปที่กระฉ่างแจ้ง ชัดเจนพอที่จะเป็นหลักในการปกครอง ,ต้องส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ,จัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นกว่าเดิม ,ปรับที่มาและอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ,คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ

จึงเห็นได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็คือ การมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและการตรวจสอบอำนาจรัฐเพิ่มขึ้น กระบวนการยุติธรรมจึงถือเป็นกลไกสำคัญของสังคมไทยที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐเพื่อผดุงความยุติธรรมในสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย อันนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรม รวมถึงผู้ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมก็ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิในรัฐธรรมนูญฉบับนี้

การให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเพราะประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ต้น ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการเพิ่มและขยายในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาอย่างกว้างขวางในหลายมาตรามากกว่ารัฐธรรมนูญใด ๆ ที่เคยประกาศใช้มาก่อน อันเป็นผลให้มีการดำเนินการแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ จากความหมายของคำว่า “ผู้ต้องหา” ที่ว่าบุคคลจะตกเป็นผู้ต้องหาใน

คดีอาญาได้จะต้องเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล ซึ่งเป็นกระบวนการในชั้นก่อนพิจารณา บุคคลดังกล่าวย่อมได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม สิทธินี้ถือเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 32 วรรคแรก “การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วย วิธีการลงโทษโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้” สิทธิประการนี้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 5 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใด ๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไม่มีมนุษยธรรม หรือด่าซ้ำไม่ได้” สิทธิของผู้ต้องหาในส่วนนี้มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ คือ ในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องหา รัฐธรรมนูญรับรองและคุ้มครองห้ามมิให้ตำรวจใช้วิธีการทรมานหรือทารุณกรรมโดยเด็ดขาดและหากมีการละเมิดสิทธิในส่วนนี้ ผู้ต้องหาสามารถเข้ายกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 28 วรรคสอง สิทธิที่จะไม่ต้องถูกบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง สิทธินี้เป็นสิทธิที่ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 39 ว่า “บุคคลจะต้องไม่รับโทษทางอาญาเว้นแต่จะกระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายมิได้” สิทธินี้นอกจากจะบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้วยังมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ว่า “บุคคลจักต้องรับโทษทางอาญา ต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

จากการที่มีการบัญญัติสิทธิดังกล่าวไว้ทั้งรัฐธรรมนูญแลประมวลกฎหมายอาญาทำให้เกิดผลตามมาที่สำคัญ คือ การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นการส่งผลให้รัฐสภาไม่อาจตรากฎหมายใด ๆ ให้มีผลย้อนหลังไปลงโทษหรือเพิ่มโทษบุคคลได้ นอกจากนี้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเสียก่อน สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์เป็นสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ใน มาตรา 39 ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองเรื่องการจับ คุมขัง คั่น สิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิที่มีอยู่แล้ว แต่ได้มีการคุ้มครองมากขึ้น ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2550 มาตรา 32 ว่า ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้ากับต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรกและผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่เวลาที่ถูกจับนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ หมายจับหรือหมายขังบุคคล จะออกได้ต่อเมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติหรือมีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือจะไม่ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 32 ได้วางหลักเอาไว้ว่าการจับต้องมีกฎหมายให้อำนาจ และต้องมีหมายศาลเว้นแต่มีการกระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีความจำเป็นอย่างอื่นที่กฎหมายกำหนดไว้ เมื่อจับแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งข้อกล่าวหา และรายละเอียดแห่งการจับ รวมทั้งจะต้องให้โอกาสกับตัวผู้ถูกจับแจ้งให้ญาติหรือคนที่ผู้ถูกจับไว้วางใจทราบ เพื่อให้ญาติหรือคนที่ผู้ถูกจับไว้วางใจเข้ามาดูแลผู้ถูกจับได้ ทั้งนี้ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่วันที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อที่ศาลจะได้ดูว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับเอาไว้ตามกฎหมายหรือไม่ ถ้าหากศาลเห็นว่าไม่มีเหตุ ศาลก็ปล่อยไป ในการออกหมายจับหรือหมายขังนั้น ศาลจะออกก็ต่อเมื่อมีหลักฐานว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่า จะหลบหนีหรือเข้าไปยุ่งกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายอย่างอื่นจึงจะออกหมายจับได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 33 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาการค้นในรโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ”

ข้อสังเกต การค้นนั้นเฉพาะการค้นในที่รโหฐานเท่านั้นที่ต้องมีหมายค้น ถ้าเป็นสาธารณสถานสามารถค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น ซึ่งรวมถึงการค้นตัวบุคคลในที่สาธารณสถานที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้น ในเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งมีไว้เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93 และไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 31 วรรคสามด้วย เนื่องจากการค้นโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ส่วนในเรื่องของเวลาที่ทำการค้นนั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา มาตรา 96 ฉะนั้น หมายหรือคำสั่งของศาล ให้คืนในที่รโหฐานตามนัยมาตรา 238 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ย่อมสามารถออกให้คืนในเวลากลางคืนได้ หากเข้าข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96

สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว สิทธิดังกล่าวนี้ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 40 ว่าคำขอประกันผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกัน ต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ “สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายที่กฎหมายบัญญัติ” การที่จะให้ประกันผู้ต้องหา หรือจำเลย หลักสำคัญที่ต้องพิจารณาก็คือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีพฤติการณ์ที่จะหลบหนีหรือไม่ จะไม่ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่เท่านั้น ถ้าไม่มีพฤติการณ์ดังกล่าวต้องให้มีหลักประกัน ซึ่งในทางปฏิบัติพนักงานเจ้าหน้าที่มักจะไม่เป็นการพิจารณาตามหลักดังกล่าว แต่จะพิจารณาจำนวนหลักประกันเป็นสำคัญ จึงมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการประกันตัวว่า จะไม่ถูกเรียกหลักประกันจนเกินควร ซึ่งตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ได้เน้นย้ำในการมีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กล่าวคือ เพื่อให้หลักเสรีภาพซึ่งเป็นหลักที่ได้รับการเคารพนั้น ถ้าจะไม่ให้ประกันก็จะต้องมีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันตามกฎหมายบัญญัติไว้ ในการประกันตัวจะมีชั้นพนักงานสอบสวน (ตำรวจ) ในชั้นพนักงานอัยการ และในชั้นศาล กรณีอยู่ในความดูแลหรือคุมขังของพนักงานสอบสวนก็เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน โดยการใช้ดุลพินิจนั้นต้องใช้ความรวดเร็ว จะเรียกหลักประกันเกินควรไม่ได้ และถ้าไม่ให้ประกันก็ต้องอาศัยเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

สิทธิที่จะได้รับการสอบสวน การพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม สิทธิดังกล่าวนี้มีบัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 วรรคแรกว่า “สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง” สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มาจากหลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรม โดยรวดเร็วอันเป็นหลักที่คุ้มครองความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมให้เสร็จสิ้นโดยปราศจากความล่าช้าที่ไม่มีเหตุผล คือเป็นการสอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Rule of law) และลดความไม่ยุติธรรมที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสูญเสียไป ซึ่งกล่าวได้ว่าการให้ความยุติธรรมที่ล่าช้าคือการปฏิเสธความยุติธรรมเพราะพยานหลักฐานต่าง ๆ อาจถูกทำลายได้ สิทธิในการมีทนายความ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือ การพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การ

ตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจาก
ทนายความและการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว”

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือ
จำเลยไม่มีทนายความ รัฐสามารถจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญ
ประการหนึ่งในการพิจารณาคดีอาญา เพราะทำให้คู่กรณีได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม
ดังนั้น ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาทั้งหมดจำต้องได้รับการแนะนำช่วยเหลือ โดยทนายความ
ซึ่งแต่เดิมมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทนายความให้ หลักการตามมาตรานี้คงเดิม
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ปรับปรุงจากมาตรา 237-247 โดยไม่
บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอีก เนื่องจากได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและ
กฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว หากคงบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะทำให้การปรับปรุงเพื่อเพิ่มสิทธิและ
เสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมจะทำได้ยาก จึงปรับปรุงใหม่ในเนื้อหาส่วนนี้ โดยบัญญัติ
สาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมไว้ได้ครบถ้วน
รวมทั้งเพิ่มหลักการเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to justice) เพื่อเป็น
หลักประกันแห่งสิทธิ และจะต้องตรากฎหมายเพื่อกำหนดรายละเอียดในแต่ละเรื่องที่กำหนดไว้ ซึ่ง
จะทำให้สามารถปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้เหมาะสมได้เมื่อเหตุการณ์
เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น บางส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้
กล่าวไว้ ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว สิทธิที่จะทราบสรุป
พยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่
ฟ้องคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 วรรคสี่ “ในคดีอาญาที่
พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอ
ทราบสรุปพยานหลักฐาน พร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการส่งคดี
ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” เมื่อมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีแล้ว กฎหมายกำหนดให้มีการแจ้งคำสั่งเด็ดขาด
ไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ ในการแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนี้ พนักงานอัยการจะ
มีหนังสือถึงพนักงานสอบสวน เพื่อให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ
ต่อไป โดยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานสอบสวนเป็นผู้เริ่มคดีการแจ้งคำสั่ง
เด็ดขาดไม่ฟ้องคดีผ่านพนักงานสอบสวน ในฐานะที่เป็นผู้เริ่มคดีควรต้องทราบผลคดีด้วย ทั้งการ
กระทำเช่นนี้ ยังเป็นการประกันมิให้มีการดำเนินคดีอาญาในเรื่องนั้นกับผู้ต้องหาอีก

สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การ รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
บัญญัติไว้ใน มาตรา 40 “ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มี

สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง” สิทธินี้เป็นหลักประกันของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าบุคคลไม่อาจถูกบังคับให้กล่าวโทษตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งบุคคลจะลงโทษได้ต่อเมื่อรัฐสามารถพิสูจน์ได้ด้วยความสามารถของรัฐเองว่า บุคคลนั้นกระทำความผิดจริงดังฟ้อง

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดถึงสิทธิของผู้ต้องหาโดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาอันเป็นสากลมากขึ้น ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมส่งผลให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องมีการปรับปรุงเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อให้มีแนวทางในการบังคับใช้เกิดความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีการแก้ไขตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2548 อันเป็นฉบับปัจจุบันที่บังคับใช้ได้กำหนดถึงสิทธิของผู้ต้องหาซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ สิทธิที่จะไม่ถูกจับ ควบคุมหรือตรวจค้นโดยไม่จำเป็นหรือโดยไม่มีเหตุอันควร การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือกระทำการใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบัญญัติแห่งกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 31 (วรรคสอง) (วรรคสาม) มาตรา 34 และมาตรา 35) ในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ที่ให้เจ้าพนักงานและศาลในการจับหรือค้นบุคคลหรือเคหสถานไว้โดยจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีและต้องมีเหตุอันสมควร

ซึ่งการควบคุมการใช้อำนาจนี้กฎหมายได้กำหนดให้ผู้มีอำนาจในการออกหมายจับในปัจจุบันได้เฉพาะศาลเท่านั้นแต่พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจสามารถจับได้โดยไม่มีหมายได้เช่นกัน เช่น เห็นมีการกระทำความผิดซึ่งหน้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 80 หรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 อย่างไรก็ตามการจับบุคคลหรือการค้นเคหสถานนั้นอาจกระทำได้โดยไม่ต้องมีหมายจับหรือหมายค้นได้ ในกรณีที่มีความจำเป็นพิเศษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 และมาตรา 92 หรือเป็นการจับโดยราษฎรตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 79, 82 และ 92 ส่วนการตรวจค้นในที่สาธารณะจะกระทำ

ได้ต่อเมื่อมีเหตุอันสมควร โดยไม่ต้องมีหมายค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 9 ในกรณีของการควบคุมผู้ที่มีอำนาจที่กระทำการควบคุมจะใช้วิธีการควบคุมเพียงเพื่อป้องกันมิให้เขาหนีเท่านั้นตามมาตรา 86 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและจะต้องทำการควบคุมเท่าที่จำเป็น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวน โดยให้ควบคุมได้เท่าที่จำเป็นและไม่เกินกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนด ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้ คือ ในกรณีความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าที่จะถามคำให้การ และที่จะรู้ตัวว่าเป็นใคร และที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสอง) ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องร้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวอ้างได้โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายจับผู้ต้องหานั้นไว้ (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสาม)

ในกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกินเจ็ดวัน (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสี่) ในกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปี หรือปรับเกินกว่าห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสองสัปดาห์ และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคห้า) ในกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตามศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคหก) สำหรับการที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 วงหลักเกณฑ์ในการร้องขอ โดยให้บุคคลผู้สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาขอให้ปล่อย เมื่อศาลได้รับคำร้องนั้นแล้ว ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าศาลเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาล และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังทันที

สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงเรื่องการปล่อยชั่วคราวไว้โดยได้กำหนดไว้ในมาตรา 106-119 จากมาตราดังกล่าวกำหนดให้สิทธิ

แก่ผู้ต้องหาในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว โดยไม่ต้องมีประกันหรือมีประกัน หรือมีประกัน และหลักประกัน ซึ่งผู้ต้องหาสามารถยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน มาตรา 106 และเมื่อเจ้าพนักงานหรือศาลได้รับคำร้องขอปล่อยชั่วคราวนั้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานหรือ ศาลรีบมีคำสั่งอย่างรวดเร็วตามมาตรา 107 ส่วนหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อย ชั่วคราวต้องเป็นไปตามมาตรา 108 และในกรณีที่ศาลไม่อนุญาตให้ประกันผู้ยื่นคำร้องมีสิทธิ อุทธรณ์คำสั่งในชั้นหนึ่งต่อศาลอุทธรณ์และคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด แต่ไม่ตัดสิทธิในการ ยื่นขอให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ตามมาตรา 119 ทวิ และตามมาตรา 110 ยังได้กำหนดถึงการเรียก ประกันหรือหลักประกันว่าจะเรียกประกันหรือหลักประกันเกินควรแก่กรณีมิได้ ซึ่งข้อกำหนด ดังกล่าวได้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 239 ที่ วางหลักเกณฑ์ไว้เช่นเดียวกัน

สิทธิที่จะมีทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ ผู้ต้องหาต้องมีทนายความ โดยผู้ต้องหาสามารถที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็น ทนายความได้ในชั้นจับกุมและในชั้นการสอบสวน ซึ่งในชั้นจับกุมผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง หรือผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว ตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 7/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยสิทธิดังกล่าวพนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับทราบในโอกาสแรก ถึงสิทธินั้น ส่วนในกรณีชั้นสอบสวน ถ้าเป็นคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหา มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงาน สอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีต้องจัดหาทนายความให้แม้ผู้ต้องหาไม่ ต้องการก็ตาม แต่ถ้าเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การพนักงานสอบสวนต้องถาม ผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการก็ให้จัดหาให้แต่ถ้าผู้ต้องหาไม่ต้องการ ก็ไม่ต้องจัดหาให้ ซึ่งตามหลักเกณฑ์นี้เป็นไปตามมาตรา 134/1 และนอกจากนี้ตามมาตรา 134/3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังให้ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำ ได้ สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 7/1 ได้ กำหนดให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติ ได้ตามสมควร โดยหลักดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ได้วางหลักถึงสิทธิของบุคคลผู้ ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ให้มีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควรเช่นเดียวกัน สิทธิที่จะได้รับ การสอบสวน ด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือเข้าหา พนักงานสอบสวน หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา หลังจากที่ได้

มีการถามเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของผู้ต้องหา รวมถึงการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด พร้อมทั้งแจ้งข้อหาให้ทราบ ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน โดยในการสอบสวนผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 (วรรคสาม) กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม แต่การสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมจะต้องไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น ในกรณีทางคดีที่พยานหลักฐานไม่เพียงพอจะยืนยันว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

แต่พนักงานสอบสวนทำความเข้าใจควรตั้งฟัง เพื่อหลีกเลี่ยงไม่เสนอสำนวนให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาสั่งคดี ย่อมทำให้ผู้ต้องหาได้รับความเสียหาย ถือว่าไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา

สิทธิที่จะให้การและไม่ให้การ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักเกี่ยวกับสิทธิในการให้การและไม่ให้การของผู้ต้องหา โดยสามารถแบ่งออกเป็นในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน สำหรับในชั้นการจับกุม ตามมาตรา 83 (วรรคสอง) ได้วางหลักไว้ว่า กรณีที่เข้าพนักงานเป็นผู้จับกุม ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ ถ้าหากมีหมายจับต้องแสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งว่าผู้ถูกจับมีสิทธิให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ และในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับก็ต้องมีการแจ้งถึงสิทธิดังกล่าวเช่นเดียวกัน ตามมาตรา 84 (วรรคหนึ่ง) (2) ส่วนในชั้นการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 กำหนดไว้ว่า ในการถามค่าให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และถ้าผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใด ๆ ก็ให้พนักงานสอบสวนจดค่าให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้ สิทธิดังกล่าวนี้เป็นหลักประกันของกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าบุคคลไม่อาจถูกบังคับให้กล่าวโทษตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งบุคคลจะถูกลงโทษได้ต่อเมื่อรัฐสามารถพิสูจน์ได้ด้วยความสามารถของรัฐเองว่า บุคคลนั้นได้กระทำการอันเป็นความผิดจริงดังฟ้อง สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองมิให้ถูกล่อลวง ชู่เชิญหรือให้คำมั่นสัญญา สิทธิที่ผู้ต้องหาจะได้รับความคุ้มครองไม่ให้ถูกเจ้าพนักงานสอบสวนให้คำมั่นสัญญา ชู่เชิญหลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้ต้องหาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135 ได้กำหนดถึงหลักดังกล่าวไว้

โดยผลของถ้อยคำที่บุคคลให้การอันเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชู่เชิญหลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำการโดยมิชอบด้วยประการใด ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐาน

ได้ ซึ่งผลของการกระทำนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 243 (วรรคสอง) จากสิทธิของผู้ต้องหาที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถมาสรุปโดยแบ่งตามลำดับของขั้นตอนการปฏิบัติสามารถสรุปได้คือ ขั้นตอนการจับกุม ในการจับกุมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจับกุมผู้ต้องหาไว้ในมาตรา 7/1, 83 และ 84 โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือในการจับเจ้าพนักงานผู้ทำการจับหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับว่าเขาถูกจับ ตามมาตรา 83 (วรรคหนึ่ง) และกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ และหากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับพร้อมทั้งแจ้งสิทธิตามมาตรา 83 (วรรคสอง) คือผู้ถูกจับมีสิทธิจะให้การหรือไม่ก็ได้ ซึ่งถ้อยคำที่ผู้ถูกจับให้การอาจใช้เป็นพยาน หลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษานายความและผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ

กรณีที่เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน โดยทันทีและเมื่อถึงแล้วให้ส่งตัวผู้ถูกจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ทำการของพนักงานสอบสวน (ขั้นตอนการมอบตัว) และดำเนินการดังนี้ (ตามมาตรา 84) กรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับ ถ้ามีหมายจับต้องแจ้งและอ่านให้ฟัง และมอบสำเนาบันทึกการจับแก่ผู้ถูกจับ กรณีราษฎรเป็นผู้จับให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวบันทึกชื่อ อาชีพ ที่อยู่ ข้อความและพฤติการณ์แห่งการจับ และให้ผู้จับลงลายมือชื่อกำกับ แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ และแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่า จะให้การหรือไม่ก็ได้ ซึ่งถ้อยคำที่ผู้ถูกจับให้การอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ แจ้งให้ทราบถึงสิทธิดังต่อไปนี้ (ตามมาตรา 7/1)

- (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวนได้
- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย
- (5) ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับสามารถติดต่อหรือขอร้องให้เจ้าพนักงานเป็นผู้ติดต่อญาติ

หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจให้ทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมได้ในโอกาสแรกเมื่อมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา 84 (วรรคสอง)

ขั้นตอนการควบคุม การขัง ในขั้นตอนของการขังหรือการควบคุมผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 7/1 ได้กำหนดให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา

มีสิทธิหรือแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิดังนี้

- (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวนได้
- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ขั้นตอนการสอบสวน ในขั้นตอนของการสอบสวนผู้ต้องหาที่ถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคหนึ่ง ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ตามมาตรา 134 วรรคหนึ่ง สิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสาม สิทธิที่จะได้รับโอกาสในการแก้ไขข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสี่ สิทธิที่จะมีทนายความ ตามมาตรา 134/1 สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/3 สิทธิจะให้การหรือไม่ก็ได้ ซึ่งถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 สิทธิที่จะให้คำให้การโดยปราศจากการให้คำมั่นสัญญา บุเชื่อ หลอกลวง ใช้กำลังบังคับ หรือการกระทำใด ๆ โดยมีขอบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ขั้นตอนของการปล่อยชั่วคราว ในขั้นตอนนี้ ผู้ต้องหาที่มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกันหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106

การเปรียบเทียบการให้สิทธิผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกระบวนการการยุติธรรมทางอาญา มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญอยู่สองประการ คือ การหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดี จึงต้องมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะมาควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐให้ใช้ภายในขอบเขตของกฎหมาย เพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจอย่างมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) ไม่ใช่อำนาจอำเภอใจ (Subjectivity) ของเจ้าพนักงานของรัฐแต่ละคน

เจ้าหน้าที่ต้องกระทำการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น จะกระทำนอกเหนืออำนาจไม่ได้ กฎหมายสำคัญที่เป็นหลักในการอำนวยความสะดวกในทางอาญา ได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยที่ใช้บังคับอยู่นั้นมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิซึ่งยึดหลักของมาตรฐานอันเป็นสากล ตามปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเพื่อให้การบังคับใช้มีแนวทางในการปฏิบัติอย่างเดียวกัน และเมื่อกฎหมายรัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจึงต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ผู้ทำวิทยานิพนธ์มีความเห็นว่าควรมีการนำกระบวนการยุติธรรมมาทำการวิเคราะห์กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ไม่สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ผู้ทำวิทยานิพนธ์เล็งเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สามารถจำแนกออกเป็นกระบวนการยุติธรรมเริ่มตั้งแต่ การออกหมายจับ และหมายค้น การจับ และการควบคุม การสอบสวน สิทธิผู้ต้องหาคดีอาญาในการมีทนาย เพื่อที่จะทำให้เข้าใจหลักการและแนวทางในการแก้ไขของคณะกรรมการได้ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนจะกล่าวถึงหลักการและทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลังการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามกฎหมายปัจจุบัน และแนวทางการแก้ไขของคณะกรรมการในแต่ละหัวข้อเป็นลำดับไป

ปัญหาเกี่ยวกับการออกหมายจับและหมายค้น

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบับปัจจุบัน กำหนดให้ศาลมีอำนาจในการออกหมายจับ และหมายค้น ตามคำร้องขอของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เว้นแต่จะเป็นเหตุซึ่งหน้า หรือกรณีเข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการให้อำนาจศาลในการพิจารณาอนุมัติออกหมายจับ หรือหมายค้น โดยศาลได้รับข้อมูลจากเจ้าพนักงานผู้ขอหมายแต่เพียงฝ่ายเดียว ไม่ได้เปิดโอกาสให้กับประชาชนผู้ซึ่งถูกขอหมายดังกล่าวได้แสดงความบริสุทธิ์ของตนเองก่อนที่ศาลจะอนุมัติออกหมายดังกล่าว โดย การจับและการค้น เป็นมาตรการในการสอบสวนคดีอาญาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อ สิทธิเสรีภาพของประชาชน เพราะฉะนั้น โดยหลักแล้วในนานาอารยประเทศ

จึงต้องมีการจำกัดอำนาจในการจับและการค้นของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Low-enforcement officers) โดยกำหนดให้มีมาตรการการตรวจสอบดุลพินิจก่อนที่จะมีการอนุญาตให้มีการจับหรือค้น เว้นแต่เป็นกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่สามารถขอหมายได้ทัน มาตรการในการตรวจสอบดุลพินิจดังกล่าวนี้คือ ระบบการออกหมายนั่นเอง เพื่อให้ระบบการออกหมายเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง หน่วยงานที่มีอำนาจในการอนุญาตให้ออกหมายจับหรือหมายค้น จะต้องเป็นหน่วยงานที่เป็นกลาง เช่น ศาล (Neutral and detached magistrates)

ปัญหาเกี่ยวกับการจับและการควบคุม

ในนานาอารยประเทศมีหลักกฎหมายที่ให้ถือว่า ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง (หลัก Presumption of innocence) เพราะฉะนั้น โดยหลักแล้ว การที่รัฐจะใช้อำนาจในการจับและควบคุมผู้ต้องหา ทำให้เขาต้องเสื่อมเสียเสรีภาพนั้น จะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นที่ต้องทำเช่นนั้น และการจับนั้น โดยหลักต้องมีหมายจับเสมอ การจับโดยไม่มีหมายจับจะต้องเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่สามารถจะไปขอหมายได้ทันเท่านั้น เมื่อผู้ต้องหาถูกจับมาแล้วก็จะสามารถควบคุมได้เฉพาะเท่าที่จำเป็น โดยกฎหมายในประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนใหญ่จะกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำผู้ต้องหาไปพบหน่วยงานที่เป็นกลางคือศาลโดยเร็วที่สุด เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาถึงความชอบธรรมของการจับและการควบคุม โดยถ้าเป็นกรณีจับโดยไม่มีหมายจับ ก็จะพิจารณาว่า มีเหตุผลเพียงพอที่จะทำเช่นนั้นหรือไม่ ถ้าเป็นการจับโดยมีหมายจับ ก็จะพิจารณาว่าเหตุที่อ้างในการออกหมายนั้นมีจริงหรือไม่ และมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้เพียงใด ส่วน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน กำหนดเหตุการณ์จับ โดยไม่ต้องมีหมายไว้อย่างกว้างขวาง (มาตรา 77) ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทยสามารถจับกุมผู้ต้องสงสัยได้โดยง่าย และนิยมใช้วิธีจับผู้ต้องหามาควบคุมไว้โดยไม่จำเป็น เพื่อความสะดวกในการสอบสวนซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก

นอกจากจะสามารถจะจับผู้ต้องหาได้โดยง่ายแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ยังกำหนดให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะควบคุมผู้ต้องหาไว้เป็นเวลานานโดยไม่ต้องรายงานให้หน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเข้าไปรับทราบ หรือตรวจสอบแต่อย่างใด แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดเป็นหลักไว้ในมาตรา 87 ว่า “... ในกรณีที่มิเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือมิเหตุจำเป็นอย่างอื่น ให้ร้องขอต่อศาลยึดเวลาเกิน

กว่าสี่สิบแปดชั่วโมงก็ได้เท่าเหตุจำเป็นตามกฎหมายสูงสุดถึง 84 วัน ตามอัตราโทษ” ดังนั้น ในทางปฏิบัติแล้วผู้ต้องหาจึงอาจถูกควบคุมตัวได้ถึง 84 วัน โดยไม่ได้มีการตรวจสอบความชอบธรรมในการจับและการควบคุมตัวโดยองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด

ปัญหาการสอบสวนในคดีอาญา

อำนาจการสอบสวนคดีอาญา เป็นอำนาจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ในประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลายจึงได้มีความพยายามที่จะค้นหาวิธีที่จะควบคุมการใช้อำนาจนี้ เพื่อมิให้เกิดหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดในกระบวนการยุติธรรมมีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวนที่นิยมใช้กันก็คือ หลักการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน (หลัก Check and Balance) ของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยมีการกำหนดบทบาทให้หน่วยงานต่าง ๆ เช่นอัยการ และศาล ได้เข้ามามีส่วนในการควบคุม และการตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญาของตำรวจในแต่ละขั้นตอนของการสอบสวน เพื่อจะได้เป็นหลักประกันว่าการสอบสวนคดีอาญาจะดำเนินไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมที่สุด ส่วนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน มีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน โดยกฎหมายกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถาวรตั้งแต่ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบันมากที่สุด ปัญหาว่าควรให้ตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครอง เป็นผู้ที่มีอำนาจสอบสวน และในอดีตที่ผ่านมาได้มีการสับเปลี่ยนอำนาจสอบสวนระหว่างเจ้าพนักงาน 2 ประเภทนี้หลายครั้ง แม้ว่าในปัจจุบันตำรวจจะเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการสอบสวนแต่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ยังมิได้มีการกำหนดคุณสมบัติของตำรวจที่จะมาเป็นพนักงานสอบสวนอย่างชัดเจนแต่อย่างใด

นอกจากปัญหาเรื่องหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน และคุณสมบัติของพนักงานสอบสวน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบันก็มิได้มีการกำหนดให้มีการถ่วงดุลกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (Check and Balance) ตามหลักการบริหารงานยุติธรรมสากลแต่อย่างใด ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจอย่างมากในการสอบสวนคดีอาญาโดยปราศจาก การควบคุมและตรวจสอบจากหน่วยงานอื่นโดยสิ้นเชิง

นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบันนี้ ลักษณะพิเศษคือ มีการแบ่งแยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีโดยเด็ดขาด ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ขั้นตอนทั้งสองเป็นขั้นตอนเดียวกัน กล่าวคือ เป็นกระบวนการดำเนินคดีในขั้นก่อนฟ้อง (Pre-trial stages) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในศาล

เช่นเดียวกัน จึงเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกจากกันได้ การแบ่งแยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องร้องคดี จึงมีผลทำให้พนักงานอัยการซึ่งมีความรับผิดชอบในการฟ้องคดี ไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการคดีตั้งแต่ต้น ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพ และมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา เช่น ตามมาตรา 137

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกักขัง

ในระหว่างการสอบสวนเจ้าหน้าที่อาจมีความจำเป็นในการนำตัวผู้ต้องหา ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดมาทำการสอบสวน ซึ่งในระหว่างการสอบสวนเพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาทำการหลบหนีหรือไปทำลายหรือยุ่งเหยิงกับพยานวัตถุหรือพยานบุคคล เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องทำการกักขังผู้ต้องหาไว้ก่อน โดยมีการนำตัวผู้ต้องหามาไว้ในห้องขังต่อไป และการที่จะนำผู้ต้องหามาขังได้จำเป็นต้องมีหมายขัง ซึ่งการออกหมายขังต้องมีหลักฐานที่ชัดเจนว่าผู้ต้องหาได้มีการกระทำความผิดจริงหรือมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนที่จำเป็นต้องกักขังผู้ต้องหาที่สามารถดำเนินการได้

การออกหมายขังมี 2 ช่วง คือ การออกหมายขังก่อนการไต่สวนมูลฟ้อง และการออกหมายขังในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้อง การออกหมายขังก่อนการไต่สวนมูลฟ้องนั้น เป็นการออกหมายขังในระหว่างที่พนักงานสอบสวนทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของผู้ต้องหา ซึ่งยังไม่มีพยานหลักฐานใดยืนยันได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แต่ผู้ต้องหาต้องถูกขังซึ่งมีสภาพไม่แตกต่างจากผู้ที่ถูกศาลได้พิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ส่วนการออกหมายขังในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึงการออกหมายขังจำเลยในคดีที่พนักงานอัยการฟ้อง เพราะคดีที่พนักงานอัยการฟ้องศาลก็อาจสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องได้ ส่วนคดีที่ราษฎรผู้เสียหายเป็นโจทก์นั้น ในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้องยังไม่ตกเป็นจำเลยจนกว่าศาลจะประทับรับฟ้อง ฉะนั้นจึงไม่มีเหตุที่ต้องขอให้ศาลออกหมายขังก่อนการประทับรับฟ้อง เพราะกรณียังขาดเงื่อนไขในเนื้อหาประการแรกคือยังไม่มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลที่ถูกผู้เสียหายฟ้องนั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา (มาตรา 165 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา)

แต่อย่างไรก็ตามการออกหมายขังระหว่างการไต่สวนมูลฟ้องศาลจะออกหมายขังโดยพลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องก็ได้ ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจในประเด็นนี้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ให้ขอบเขตอำนาจแก่ฝ่ายโจทก์และเจ้าพนักงานมากเกินไปหรือไม่

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องหาในการมีทนาย

การดำเนินคดีในชั้นสอบสวน เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและมีผลสืบเนื่องถึงการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล ถ้าการสอบสวนกระทำไปอย่างไม่เป็นธรรมต่อผู้ต้องหา ย่อมทำให้ผู้ต้องหาตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบอย่างมากในชั้นพิจารณาคดี ด้วยเหตุนี้ในประเทศที่เจริญแล้ว จึงต้องกำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิจะมีทนายในระหว่างการสอบสวน และให้ทนายความสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในทุกขั้นตอนของการสอบสวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างการให้การของผู้ต้องหาต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่อาจมีการใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรมบีบบังคับให้ผู้ต้องหาต้องให้การไปทางที่ขัดกับความประสงค์ของผู้ต้องหาอยู่เสมอ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องหาและผู้ถูกจับในการมีทนายความ ไว้ในมาตรา 7/1 แต่มิได้มีการกำหนดให้ผู้ต้องหาสามารถมีทนายร่วมอยู่ด้วยและปรึกษาทนายในระหว่างการให้การต่อพนักงานสอบสวน จึงมีเหตุการณ์ที่พนักงานสอบสวนใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรมบีบบังคับขู่เข็ญให้ผู้ต้องหาให้การอย่างหนึ่งอย่างใด โดยขัดกับความประสงค์ของผู้ต้องหาอยู่เสมอ และเป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนอาจหลีกเลี่ยงวิธีการแสวงหาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา โดยหันไปใช้วิธีที่สะดวกและง่ายกว่า คือ การพิสูจน์ความผิดจากคำให้การของผู้ต้องหา ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง และอาจก่อให้เกิดภาพพจน์ในทางลบต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานบังคับบัญชาของตำรวจทุกคน